Наталія Сунько
(Чернівці)

КВАНТИТАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ОДИНИЦЬ МОВИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ЗАГОЛОВКУ

У статті розглядаються прецедентні феномени в англійському газетному заголовку з точки зору квантитативної лінгвістики, яка дозволяє достовірно визначити розподіл частот досліджуваних величин. Прецедентність виступає невід'ємною рисою інтертекстуальної парадигми сучасного газетно–публіцстичного дискурсу та основою для формування вертикального контексту мовної особистості.

Ключові слова: *інтертекстуальність, прецедентність, прецедентний феномен, статистичний аналіз*

В статье рассматриваются прецедентные феномены в английском газетном заголовке с точки зрения квантитативной лингвистики, которая позволяет достоверно определить распределение частот исследуемых величин. Прецедентность выступает неотъемлемой чертой интертекстуальный парадигмы современного газетно–публицстичного дискурса и основой для формирования вертикального контекста языковой личности.

Ключевые слова: *интертекстуальность, прецедентность, прецедентный феномен, статистический анализ*

The article deals with the problem of precedent phenomena from the point of view of quantitative linguistics which gives an opportunity to determine the veracious frequency distribution of the studied units. Precedence is viewed as an essential feature of the intertextual paradigm of the modern newspaper and publicist discourse and underlies the vertical context of a language user.

Intertextuality in this work is seen as the actualization of multitextual links of a linguistic unit in developing its meaning in a new context. In the present study linguistic unit is interpreted quite widely: from a word to a small text which carries certain contents that is perpetuated in a culture (quotations, proverbs, sayings etc.). The main markers of intertextuality are of precedent character, so they are precedent phenomena in our study. They are defined as phenomena that constitute the cultural memory of the nation and can be often found in other texts. Precedent texts with precedent names form precedent linguistic units in our study.

All the precedent linguistic units that occur in the newspaper headlines were divided structurally into words, phrases, sentences in each of

five categories under study: idioms and proverbs, literature, mythology / folklore, the Bible, history and during the period of five years (from 2009 to 2013.) and in five different discourses (American, British, Australian, New Zealand, Canadian). We counted the frequency of use of the precedent phenomena every year, in each category and discourse. Therefore, for reliable quantitative analysis of quantitative data we used the measure χ^2 to verify the results of frequency distribution of the precedent phenomena.

Keywords: *intertextuality, precedence, precedent phenomenon, statistical analysis*

Оновлення методологічної культури сучасного дискурсу, пошук новітніх тенденцій розвитку лінгвістичного знання пов'язані з осмисленням феномену, який є невід'ємним атрибутом та результатом наукового дослідження й культурно– філософської рефлексії – феноменом інтертестуальності, носіями якої виступають прецедентні феномени (далі ПФ).

Численні дослідження, присвячені інтертекстуальності і прецедентності, проводилися, передовсім, у літературознавстві (напр., див. роботи М.М. Бахтіна [1], І.П. Смирнова [7], Ю.М. Тинянова [8], Ж. Женета [10]та ін.) і філософії мови (див. роботи Ж. Дерріди [2], М.Б. Ямпольського [9] та ін.). Ці вчені справедливо вказують на те, що інтертекстуальність є обов'язковою умовою існування тексту як системи генерації смислу, що активується в ході включення твору до вертикального контексту літературної традиції, жанрових конвенцій тощо. Але власне питання вивчення ПФ в англійському газетному заголовку (далі ГЗ) з точки зору квантитативної лінгвістики залишилось осторонь уваги вчених. **Актуальним**, на наш погляд, видається розгляд цієї проблеми.

Головною **метою** наукового пошуку є квантитативне дослідження ПФ у структурі англійського ГЗ. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: окреслити поняття прецедентності в інтертекстуальній парадигмі, таксономізувати всі ПФ структурно, які зустрічаються в заголовках статей (слова, словосполучення, речення), а також визначити частоту вживання цих одиниць за п'ять років (2009– 2013 рр.), в п'ятьох культурологічних сферах (фраземи, література, міфологія, Біблія, історія) та в п'ятьох дискурсах (американський, британський, австралійський, новозеландський, канадський), перевірити, чи частота вживання ПФ у досліджуваних нами ГЗ суттєво перевищує деяку теоретично очікувану величину, обчисливши критерій хі–квадрат (χ^2).

Інтертекстуальність в цій роботі розглядається як актуалізація міжтекстових зв'язків мовної одиниці при розгортанні її значення в новому контексті. Зокрема мовну одиницю ми трактуємо досить широко – від слова до невеликого тексту, що виступає як вираження певного змісту, який закріпився в культурі (цитата, прислів'я, приказка, афористичне міркування і т.д.). Основні маркери інтертекстуальності є прецедентного характеру, тому і виступають прецедентними феноменами у нашому дослідженні. Як відомо, у лінгвістиці та лінгвокультурології для інтертекстуальних одиниць використовується поняття прецедентного тексту. Г.Г.Слишкін під прецедентним текстом розуміє „будь–яку послідовність знакових одиниць, яка характеризується цілісністю та зв'язністю і є важливою для певної групи” [5, с.95]. Прецедентність визначається як популярність, хрестоматійність, „попит” на цей текст як для мовної особистості, так і мовних груп [3, с. 110]. Прецедентними, ми вважаємо такі феномени, які є елементами культурної пам'яті народу і до яких відбувається часта апеляція в інших текстах, тобто такі феномени формують культурно маркований тезаурус мовної особистості. Прецедентні тексти разом із прецедентними іменами можуть мати статус статус прецедентних мовних одиниць (далі ПО).

Всі ПО, які зустрічаються в досліджуваних нами ГЗ, ми таксономізували структурно: слова, словосполучення, речення в кожній з п’яти категорій (фраземи, література, міфологія / фольклор, Біблія, історія), за п’ять років (з 2009 по 2013 рр.) та за дискурсами (американський, британський, австралійський, новозеландський, канадський). Ми визначили частоту вживання ПО за роками, категоріями та дискурсами. Проте визначення частоти вживання ПО недостатньо, адже ми не знаємо, чи дійсно частота вживання ПО у досліджуваних нами ГЗ суттєво перевищує деяку теоретично очікувану величину. Тому для достовірного квантитативного аналізу кількісних даних ми використаємо критерій хі–квадрат (χ^2). За допомогою цього критерію можна визначити наявність відповідностей і наявність різниці між розподілом частот досліджуваних величин. Найбільш розповсюдженою формулою для обчислення χ^2 є формула [4, с. 35]:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O-E)^2}{E},$$

де *O* – фактично досліджені величини; *E* – теоретично очікувані, знак Σ – сума. З усіх отриманих величин χ^2 для подальшого аналізу вибрані тільки ті величини, де фактичні частоти вживання ПО перевищують теоретично очікувану величину. Проаналізуємо отримані дані підрахунків (результати подано у таблицях нижче).

Таблиця 1

Загальний статистичний розподіл ПО за роками

ПО | період	2009	2010	2011	2012	2013
слова				6,80	193,12
словосполучення	21,51	62,28	11,02		
речення					

Проаналізувавши дані з Таблиці 1 статистичного розподілу ПО за роками, бачимо, що ПО–слова превалюють в ГЗ в 2012 (χ^2=6,80) і в 2013 (χ^2=193,12); ПО–словосполучення більше вживалися в 2009 (χ^2=21,51), 2010 (χ^2=62,28) та 2011 (χ^2=11,02). Щодо ПО–речень, то жодного року критерій χ^2 не перевищував критичне значення.

Таблиця 2

Загальний статистичний розподіл ПО за дискурсами

ПО | дискурс	слово	слово–сполучення	речення
америк.			
британ.		330,57	
австрал.	38,53		
новозел.			25,93
канад.	551,03		8,15

Аналізуючи загальний розподіл ПО за дискурсами, можемо стверджувати, що ПО–слова переважають в австралійських (χ^2=38,53) та канадських (χ^2 =551,03) ГЗ; ПО–словосполучення – в британських ГЗ (χ^2=330,57); ПО–речення – в новозеландських (χ^2=25,93) і канадських ГЗ (χ^2=8,15).

Наступні три таблиці показують статистичний розподіл (критерій хі–квадрат) ПО в досліджуваних ГЗ за період з 2009 по 2013 рр.

Аналізуючи дані Таблиці 3, яка показує вживання ПО–слів в п’яти культурологічних сферах за 2009–2013 рр., бачимо, що слова–біблеїзми переважають у 2010 році (χ^2=22,98), слова–міфологеми частіше зустрічаються в 2011(χ^2=5,21) та 2013 (χ^2=22,93), ПО–слова з літератури зустрічаються в нашому матеріалі в 2009

(χ^2=11,47) та 2011 (χ^2=12,02), слова–історизми найчастіше зустрічаються в 2012 році (χ^2=60,69). Серед слів–фразем жодного року критерій χ^2 не перевищував критичне значення.

Таблиця 3

Статистичний розподіл ПО–слів за роками

рубрика | період	2009	2010	2011	2012	2013
Фраземи					
Біблія		22,98			
Міфологія			5,21		22,93
Література	11,47		12,02		
Історія				60,69	

Таблиця 4

Статистичний розподіл ПО–словосполучень за роками

рубрика | період	2009	2010	2011	2012	2013
Фраземи		9,25			
Біблія					7,66
Міфологія					9,72
Література					
Історія				7,48	14,57

З Таблиці 4 бачимо, що в 2010 році переважали словосполучення–фраземи (χ^2=9,25), в 2012 році простежуємо акцентуацію словосполучень–історизмів (χ^2=7,48), а 2013 рік – найбільш продуктивний: словосполучення–біблеїзми (χ^2=7,66), словосполучення–міфологеми (χ^2=9,72), словосполучення–історизми (χ^2=14,57). В 2009 та 2011 рр. критерій χ^2 не перевищував критичне значення.

ПО–речення з літературної активно проявили себе в 2009 році (χ^2=11,40) та в 2010 році переважали речення–фраземи (χ^2=4,72). У 2011, 2012 і 2013 рр. критерій χ^2 не перевищував критичне значення.

Таблиця 5

Статистичний розподіл ПО–речень за роками

рубрика | період	2009	2010	2011	2012	2013
Фраземи		4,72			
Біблія					
Міфологія					
Література	11,40				

Наступні три таблиці показують статистичний розподіл (критерій хі–квадрат) ПО в досліджуваних американських, британських, австралійських, новозеландських та канадських ГЗ.

Таблиця 6

Статистичний розподіл ПО–слів за дискурсами

рубрика / дискурс	Фраземи	Біблія	Міфологія	Література	Історія
америк.	23,79	90,67	101,31		
британ.		265,70			31,28
австрал.			276,92	306,11	185,36
новозел.			103,41		2177,10
канад.		372,47		138,11	

Аналізуючи дані Таблиці 6, бачимо, що в американському дискурсі переважають слова–фраземи (χ^2=23,79), біблеїзми (χ^2=-90,67), міфологеми (χ^2=101,31); британським ГЗ характерне вживання слів–біблеїзмів (χ^2=265,70) та історизмів (χ^2=31,28); австралійським ГЗ притаманні слова–міфологеми (χ^2=276,92), літературні ПО–слова (χ^2=306,11) та історизми (χ^2=185,36); для новозеландських ГЗ характерні міфологеми (χ^2=103,41) та історизми (χ^2=2177,10); в канадських ГЗ превалюють слова–біблеїзми (χ^2=-372,47) та літературні ПО (χ^2=138, 11).

Таблиця 7

Статистичний розподіл ПО–словосполучень за дискурсами

рубрика / дискурс	Фраземи	Біблія	Міфологія	Література	Історія
америк.	38,14	12,3			
британ.	134,86			41,77	
австрал.			44,47	73,79	131,58
новозел.	25,54		106,76		
канад.		5,45			1124,84

З Таблиці 7 бачимо, що американських ГЗ переважали словосполучення–фраземи (χ^2=38,14) та словосполучення–білеїзми (χ^2=12,32); в британському дискурсі превалюють словосполучення–фраземи (χ^2=134,86) та літературні ПО–словосполучення (χ^2=41,77); в австралійських експліцитно представлені літературні–словосполучення (χ^2=73,79), словосполучення–міфологеми (χ^2=44,47) та словосполучення–історизми (χ^2=131,58); в новозеландських ГЗ переважають ПО–фраземи (χ^2=25,54) та міфологеми (χ^2=106,76); в канадському дискурсі простежуємо часте використання словосполучень–біблеїзмів (χ^2=5,45) та історизмів (χ^2=1124, 84)

Таблиця 8

Статистичний розподіл ПО–речень за дискурсами

рубрика / дискурс	Фраземи	Біблія	Міфологія	Література
америк.	16,96			
брит.				
астрал.				14,48
новозел.				
канад.				15,77

Щодо функціонування ПО–речень в досліджуваних нами п'яти дискурсах, то бачимо з Таблиці 8, що рубрика історизмів взагалі не враховувалась, адже там в нашому матеріалі не зустрічалось речень. В американському дискурсі переважали речення тільки фразеологічного наповнення (χ^2=16,96), в австралійських та в канадських ГЗ переважали ПО– речення з категорії «Література» (χ^2=14,48) та (χ^2=15,77) відповідно. В британському та новозеландському дискурсах критерій χ^2 не перевищував критичне значення.

Отже, проаналізувавши вживання ПФ у англійських ГЗ, бачимо, що вони є невід'ємною ознакою інтертекстуальної парадигми сучасного англійського газетно–публіцистичного дискурсу, для якого характерна апеляція до різних культурологічних сфер у формі ПО–слів, ПО–словосполучень та ПО–речень.

Перспективним нам видається обчислення коефіцієнта кореляції (r) для визначення подібності між дискурсами та культурологічними сферами у використанні ПО, виражених словами, слосполученнями та реченнями у ГЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 444 с.
2. Деррида Ж. О грамматологии / Ж. Деррида. – М. : Ad M, 2000. – 511 с.
3. Караулов Ю.Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы : доклады. – М. : Русский язык, 1986. – С. 105–126.
4. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики: учебное пособие / В.В. Левицкий. – Черновцы : ЧГУ, 1989. – 156 с.
5. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : Монография / Г.Г.Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 340 с.

6. Слышкин Г.Г. От текста к символу : лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г.Г.Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
7. Смирнов И.П. Порождение интертекста / И.П.Смирнов. – Санкт–Петербург: СПб гос. ун– т., 1995. – 189 с.
8. Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино / Юрий Николаевич Тынянов. – М. : Наука, 1977. – 574 с.
9. Ямпольский М.Б. Память Тиресия. Интертекстуальность и кинематограф / М. Ямпольский. – М. : РИК "Культура", 1993. – 464 с.
10. Genette G. Palimpsestes : La litterature au second degre / Gerard Genette. – Paris : Seuil, 1982. – 467 p.

Катерина Тулюлюк
(Чернівці)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОРОВИХ СЕНСОРИЗМІВ (КОЛЬОРОНАЗВ) В ЖІНОЧОМУ ТА ЧОЛОВІЧОМУ НАРАТИВАХ

Стаття є спробою розпочати систематизоване вивчення підсистем чоловічого та жіночого мовлення, виявити чи існують дві окремі підсистеми в сфері вживання сенсорних предикатів, встановити особливості мовної й мовленнєвої поведінки людини взагалі, та її гендерних особливостей у сфері використання слів чуттєво сприйманої ознаки в художніх творах, зокрема кольороназв.

Ключові слова*:сенсорні слова, сенсоризми, художній текст, чоловіче та жіноче мовлення, гендерні ознаки*

Статья является попыткой начать систематизированное изучение подсистем мужской и женской речи, обнаружить существуют ли две отдельных подсистемы в сфере употребления сенсорных предикатов, установить особенности языкового и речевого поведения человека вообще, и ее гендерных особенностей в сфере использования сенсорных слов в художественных произведениях, в частности слов цветообозначения.

Ключевые слова*: сенсорные слова, сенсоризмы, художественный текст, мужская и женская речь, гендерные признаки*

The article deals with the verbs of sensory perception as the basic verbal expressions of the visual, auditory, tactile, olfactory and gustatory sensory modalities. Activations of sensorial experiences are considered to be of crucial importance for symbolization involving high-order cognitive processes. We learn the meaning of many words through our senses and use